

Verblijfplaatsen

Om het vleermuizen makkelijker te maken om te jagen in of bij stallen en landbouwgewassen kunt u extra behuizing in de vorm van vleermuiskasten gebruiken. Niet elke vleermuiskast is geschikt voor elke soort. Eenvoudige maatregelen zoals een plaat tegen de wand van een gebouw, waarachter vleermuizen kunnen schuilen of het toegankelijk maken van ruimtes achter boeiboorden helpt vleermuizen ook. Nieuwbouw of renovatie is een uitgelezen kans om maatregelen te realiseren. In dit project zijn kasten opgehangen (zie Resultaten).

Meer informatie kunt u vinden op:

- www.zoogdiervereniging.nl/vleermuizen
- www.vleermuizenindestad.nl
- www.vleermuis.net

Foto: Erik Korsten

Resultaten

In 2016 zijn met het project 'Boer zoekt vleermuis Zuid-Holland' 216 kasten bij 25 agrariërs opgehangen. In totaal betreft het 5 verschillende typen. Tijdens een bedrijfsbezoek heeft de vleermuisdeskundige in overleg met de boer bepaald waar en welke kast het beste opgehangen kan worden. Vervolgens heeft de boer dit advies opgevolgd en de kast opgehangen.

In het voor- en najaar van 2016 zijn de vleermuizen op de bedrijven (erf, weiland en stal) geïnventariseerd. Op de bedrijven bij ANV Den Hâneker kwamen 8 vleermuissoorten met zekerheid voor. Dit waren de gewone dwergvleermuis, ruige dwergvleermuis, kleine dwergvleermuis, laatvlieger, rosse vleermuis, gewone grootoorvleermuis, meervleermuis en watervleermuis. Bij ANV Geestgrond zijn met zekerheid 5 soorten vastgesteld, en bij ANV 4 soorten. Het betrof de gewone dwergvleermuis, ruige dwergvleermuis, laatvlieger, rosse vleermuis en watervleermuis. In de stallen werden bijna altijd gewone dwergvleermuizen aangetroffen. De aanwezigheid van de kleine dwergvleermuis is bijzonder. Van deze soort is pas sinds kort bekend dat zij in Nederland voorkomt. Al in het najaar van 2016 werden vleermuiskasten gebruikt door dwergvleermuizen en gewone grootoorvleermuizen.

Colofon

Tekst: Joost Lommen en Adriaan Guldemond (CLM),
Marcel Schillemans (Zoogdiervereniging)
Vormgeving: Gera Clements (CLM)
Meer informatie: Joost Lommen, tel. 0345-470758 of jloommen@clm.nl
Uitgave: 2017, Culemborg
In opdracht van: Provincie Zuid-Holland

BOER ZOEKT

Vleermuis

Vleermuizen en boerenbedrijven? Logisch toch!

Centrum voor Landbouw en Milieu (CLM) en de Zoogdiervereniging voeren het project 'Boer zoekt Vleermuis Zuid-Holland' uit. Het doel is om de aanwezigheid van vleermuizen op agrarische bedrijven te stimuleren. Dat is goed voor de biodiversiteit én goed voor de boer, want vleermuizen vangen veel insecten, waardoor het vee minder last heeft van vliegen.

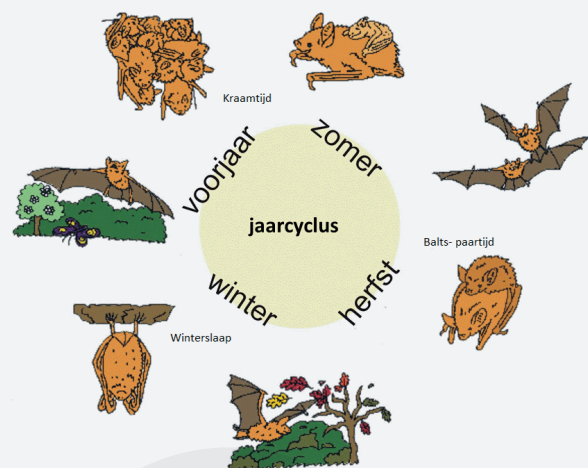
Dit document geeft informatie over vleermuizen en hoe we vleermuizen kunnen bevorderen op agrarische bedrijven. Binnen 'Boer zoekt Vleermuis Zuid-Holland' hangen we, op 25 agrarische bedrijven, vleermuiskasten op. Ook zijn de vleermuissoorten in kaart gebracht (zie inlegvel). We werken samen met agrarische natuurverenigingen Geestgrond, Santvoorde en Den Hâneker.

Vleermuizen zijn echte insectenetters, sommige soorten eten tot wel 3.000 insecten per nacht! Ze eten diverse soorten insecten zoals kevers, muggen, nachtvlinders, veeknutten en (stal)vliegen. Vleermuizen vinden de insecten in de stallen, op het erf, boven boomgaarden, bomen(rijen) en gewassen. Daarom jagen vleermuizen daar, net als zwaluwen. Zo vormen boerenbedrijven en vleermuizen een logische combinatie.

Hoe leeft een vleermuis?

Er leven 17 verschillende soorten vleermuizen in Nederland. Van de relatief algemene soort zoals de gewone dwergvleermuis tot zeldzame soorten zoals ingekorven vleermuis of vale vleermuis. Zij kunnen zelf geen 'nesten' maken en benutten daarom beschikbare verblijfplaatsen zoals gaten in bomen, spouwmuren, gevelbetimmering en spleten in balken. De ene soort kiest daarbij eerder voor een verblijfplaats in hout, de ander in steen. Voor de winterslaap zoeken ze meestal andere verblijven zoals groeves, bomen, ijskelders, bunkers maar ook muren op. Vroeg in het voorjaar worden de dieren actief en zoeken ze hun zomerverblijven op. Dit kan op het boerenbedrijf zijn. De vrouwtjes leven dan in zogenaamde kraamgroepen en krijgen hun jongen. Na de zomer vallen de vrouwtjesgroepen uit elkaar. In het najaar vindt de balts en paring plaats.

Verschiede soorten vleermuizen hebben hun eigen voorkeur voor het type en gebruik van een jachtgebied. Er zijn vleermuizen die in bossen jagen en andere die meer het open landschap gebruiken. Sommige soorten jagen ook in stallen met vee. Zo gebruiken vleermuizen gedurende het seizoen een netwerk bestaande uit geschikte verblijfplaatsen, jachtgebieden en de vliegroutes er tussen.

Vleermuissoorten in Zuid-Holland

In Zuid-Holland komen maar liefst 12 vleermuissoorten voor! Boombewonende soorten of soorten die veelal jagen in bossen vinden we in Zuid-Holland het meest in de omgeving van de duinen en landgoederen. De franjestaart en baardvleermuis leven daar bijvoorbeeld in (landgoed)bossen. Andere boombewoners zoals watervleermuis, ruige dwergvleermuis en rosse vleermuis vinden we meer verspreid over de provincie. Zij hebben het zwaartepunt in bosrijke(re) gebieden.

Gebouwbewoners vinden we ook verspreid over Zuid-Holland. Soorten als gewone dwergvleermuis, laatvlieger en gewone grootoorvleermuis (die ook in bomen woont) komen overal voor. Deze soorten kunnen we bij alle agrarische bedrijven verwachten.

De relatief zeldzame meervleermuis vinden we met name bij grote wateren, veelal noordelijk in de provincie. Deze soort kan ook voorkomen in het gebied van Den Hâneker en op grote kanalen bij Santvoorde en Geestgrond. De kleine dwergvleermuis en tweekleurige vleermuis zijn slechts weinig waargenomen en tot nu toe vooral in stedelijk gebied. De vale vleermuis is een enkele keer overwinterend aangetroffen.

Maatregelen voor vleermuizen

Hieronder staat een aantal maatregelen ter bevordering van vleermuizen beschreven.

Verlichting

Sommige soorten vleermuizen jagen ook bij verlichting, omdat insecten op het licht afkomen. Een aantal soorten vermijdt juist verlichting tijdens het jagen. Bij een verblijfplaats mijden alle soorten verlichting. Daarom bepreken we met de boer of de verlichting op de bedrijven aanpassing nodig heeft, mits dit de bedrijfsvoering niet hindert.

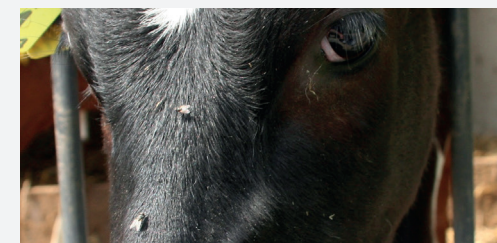

Alternatieven voor insecticiden

Mochten uw koeien ondanks de aanwezigheid van vleermuizen en zwaluwen in de stal last hebben van vliegen, gebruik dan liever geen insecticiden. Insecticiden komen via de insecten of omgeving ook terecht in de vleermuizen en dit is ongewenst. Uit onderzoek blijkt bovendien dat nogal wat vliegenpopulaties ongevoelig (resistent) worden voor bestrijdingsmiddelen.

U kunt natuurlijke bestrijders van vliegen inzetten in plaats van chemische insecticiden. Bijvoorbeeld sluipwespen (*Muscidifurax* sp.) en roofvliegen (*Ophyra aenescens*) zijn te koop en makkelijk in gebruik. Poppen van de sluipwesp zijn geschikt om te verspreiden in de vaste mest. Roofvlieg(poppen) zijn geschikt om uit te zetten in de mestkelder. Let op: resten van ontwormingsmiddelen hebben een negatief effect op de ontwikkeling van roofvliegen en sluipwespen. Voorkom zo veel mogelijk gebruik als u werkt met deze natuurlijke bestrijders.

Een ander alternatief zijn vliegenlampen. Er bestaan verschillende typen lampen. Het eerste type is een lamp met uv-licht, die vliegen aantrekt. Deze vliegt vervolgens tegen een rooster en wordt geëlektrocuteerd. Een tweede type uv-lamp heeft een kleefplaat, al dan niet met een sekslokstof. Het derde type bestaat uit een lamp met blauw licht, waarbij de aangetrokken vliegen worden opgezogen. Gebruik geen kleefpapier, ook vleermuizen kunnen hier aan vastkleven.

WAARGENOMEN VLEERMUIZEN

Zuid-Holland

Van de 25 deelnemers laten we zien welke soorten vleermuizen zijn waargenomen met de batdetector of waarvan opnames zijn gemaakt met een Batlogger. De opnames op de Batlogger zijn geanalyseerd door vrijwilligers van de Zoogdiervereeniging.

De 25 deelnemers zijn voornamelijk melkveehouders aangesloten bij agrarische natuurvereniging (ANV) Den Hâneker, ANV Geestgrond en ANV Santvoorde. Meer dan 200 vleermuiskasten zijn opgehangen, bestaande uit 3 typen kasten van Vivara Pro en 2 van Schwegler. Tijdens een bedrijfsbezoek heeft de vleermuisdeskundige afhankelijk van gebieds- en bedrijfskenmerken, in overleg met de boer bepaald, waar en welke kast het beste opgehangen kon worden.

De kasten bezitten specifieke kenmerken, die er voor zorgen dat verschillende vleermuissoorten er mogelijk gebruik van gaan maken. Niet alle soorten vleermuizen maken gebruik van kasten en van sommige is het onbekend of ze er gebruik van maken. In onderstaande tabel ziet u de typen kasten met een korte beschrijving en bijhorende doelsoorten.

Merk en type kast	Beschrijving	Doelsoorten (binnen dit project)
Schwegler 2F	Dichte bolle kast van houtbeton.	Gewone en ruige dwergvleermuis, gewone grootoorvleermuis, rosse vleermuis, Myotis vleermuizen. Mogelijk voor laatvlieger.
Schwegler FF	Open platte kast van houtbeton.	Gewone en ruige dwergvleermuis, gewone grootoorvleermuis, rosse vleermuis, Myotis vleermuizen. Mogelijk voor laatvlieger.
Vivara Pro VK MP 01	Platte houten kast. Ook voor binnen, zoals in stal, geschikt.	Gewone en ruige dwergvleermuis, gewone grootoorvleermuis.
Vivara Pro VK MP 02	Grote platte houten kast. Ook voor binnen, zoals in stal, geschikt.	Gewone en ruige dwergvleermuis, gewone grootoorvleermuis.
Vivara Pro VK WS 02	Platte kast van houtbeton.	Gewone en ruige dwergvleermuis, gewone grootoorvleermuis. Mogelijk voor laatvlieger.

Vivara Pro VK MP 01

Schwegler 2F (foto Waveke)

Vivara Pro VK MP 02

In de tabel op de andere zijde ziet u per bedrijf welke soorten vleermuizen zijn waargenomen. Bij een drietal bedrijven zijn de vleermuizen niet geïnventariseerd. Deze bedrijven zijn te herkennen in de tabel aan het feit dat er geen vleermuissoorten zijn waargenomen.

ANV Den Hâneker	Type bedrijf	Plaatsnaam	Laatvlieger	Rosse vleermuis	Ruige dwergvleermuis	Gewone dwergvleermuis	Kleine dwergvleermuis	Gewone grootoorvleermuis	Meer-vleermuis	Water-vleermuis	Myotis*
	Melkveehouderij	Brandwijk	x		x	x					
	Melkveehouderij	Hardinxveld-Giessendam	x		x	x					
	Melkveehouderij	Hei- en boicop	x	x	x	x		x		x	
	Melkveehouderij	Hei- en boicop	x		x	x					x
	Melkveehouderij	Hoornaar	x		x	x	x				
	Melkveehouderij	Leerbreek	x		x	x		x	x		
	Melkveehouderij	Leerdam	x	x	x	x		x		x	
	Melkveehouderij	Nieuwland	x	x	x	x		x		x	
	Melkveehouderij	Noordeloos									
	Melkveehouderij	Ottoland	x		x						
	Melkveehouderij	Oud-Alblas	x		x						
ANV Geestgrond											
	Melkveehouderij	De Zilk	x	x	x						
	Melk- en vleesvee	Hillegom									
	Melkveehouderij	Lisse	x	x	x						
	Melk- en vleesvee	Lisse		x	x						
	Melkveehouderij	Noordwijk	x	x	x						
	Melkveehouderij	Noordwijk									
	Bollenweker	Noordwijker-hout	x	x	x						x
	Melkveehouderij	Sassenheim	x	x	x						
	Melkveehouderij	Voorhout		x	x						
	Melkveehouderij	Warmond			x					x	
ANV Santvoorde											
	Gemengd bedrijf	Voorschoten	x	x	x						x
	Melkveehouderij	Wassenaar	x	x	x						
	Melkveehouderij	Voorschoten	x	x	x						
	Manege	Wassenaar		x	x						

* Myotis is een groep vleermuizen die via opnames niet altijd op soort(niveau) te identificeren zijn.

Overzicht waargenomen vleermuissoorten in 2016 op de 25 deelnemende agrarische bedrijven.